

TÜRKİYE BİLİŞİM DERNEĞİ

Kamu-BİB

E-DEVLET :

T.C.KİMLİK NUMARASININ KULLANIMI ÇALIŞMA GRUBU RAPORU

2002

Rapor Türü:

Sonuç Rapor

Çalışma Grubu:

Gürkut KOÇAK, (Koordinatör), Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü

Orhan AKKAYA, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü

Erdal ÖZÇELİK, Emniyet Genel Müdürlüğü

Aysin HANÇER, Türkiye Kızılay Derneği Genel Müdürlüğü

Sami DÖNMEZ, Dış Ticaret Müsteşarlığı

Derleyen:

Ömer ÖZTÜRK, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

Tarih: 4 Haziran 2002

İ Ç E R İ K

1. Giriş	3
1.1. Amaç ve Kapsam	3
1.2. Kısaltmalar	4
1.3. Referanslar	4
2. Mevcut Durum	5
2.1. T.C. Kimlik Numarası Kavramı	5
2.2. T.C. Kimlik Numarası Kullanımında Görevli Kurum ve Kuruluşlar ile Kimlik Numarası Kullanımında Esas Alınan Yasa, Tüzük ve Yönetmelikler	5
2.3. Kamuda Kimlik Numarası Kullanımında Mevcut Durum	7
3. T.C. Kimlik Numarası Kullanımında Kurumlararası İşbirliği	11
4. Sonuç ve Öneriler	14

1. Giriş

1.1. Amaç ve Kapsam

İnsanlar tarihin her döneminde kendilerini, birbirlerini ve diğer nesneleri tanımlama gayreti içinde olmuşlardır. Bilgilerin türlü şekillerde toplum yaşamında önemli hale gelmesinden itibaren “kişiyi tanımlama olgusu” bir “gereksinim” olarak ortaya çıkmıştır. Daha da gelişme kaydetmiş toplumlarda ise yönetim kademelerinin ve kurumların kişilere yönelik işlevlerini yerine getirebilmelerinde kişilerin tanınması, hatalı durumların oluşmaması açısından da “iyi tanınması” ve “karıştırılmaması” esas olmuştur.

Devletlerin ve kurumların gelişmişlik düzeyleri ile bağlantılı olmak üzere, kişisel bilgilerin yer aldığı dosyalar devlet arşivlerinde farklı tekniklerle düzenlenmiş olarak tutulagelmektedir. Dolayısı ile çok küçük yerleşim birimlerinde “filancanın oğlu/kızı” tanımlamasından, günümüzde kredi vermeye hazırlanan banka örneğinde olduğu gibi “annesinin kızlık soyadı” ayrıntısına kadar çeşitli düzeylerde kişi tanımlama çabalarına rastlamak olasıdır.

Son dönemlerde vatandaşlarla kurum ve kuruluşlar arasında iyice yoğunlaşan ve grift hale gelen ilişkiler, kişi tanımlamasının daha düzgün ve rasgelelikten uzak yapılmasını gerekli kılmaktadır. Bilişim teknolojilerindeki hızlı gelişim ve ülke yönetimlerinin olumlu yaklaşımı yanısıra yetişmiş insan gücümüzün varlığı bu konuda büyük bir avantaj sağlamaktadır.

Bu çalışmada ülkemizin önemli bilişim projelerinden biri olan MERNİS Projesi ve projenin ürünü olan T.C. kimlik numarası kavramı incelenecek ve kullanımının yaygınlaştırılması tartışmaya açılacaktır.

1.2. Kısaltmalar

T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TBD Kamu - BİB	Türkiye Bilişim Derneği Kamu Bilgi İşlem Yöneticileri Birliği
MERNİS	Merkezi Nüfus İdaresi Sistemi
MSB ASAL	Milli Savunma Bakanlığı Asker Alma Daire Başkanlığı
ÖSYM	Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi
SSK	Sosyal Sigortalar Kurumu
BAĞKUR	Esnaf, Sanatkar ve Diğer Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu

1.3. Referanslar

1. İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü Uygulamaları ve MERNİS Projesi,
2. MSB ASAL Daire Başkanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Dış Ticaret Müsteşarlığı, Türkiye Kızılay Derneği ve Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü Uygulamaları.
3. TBMM Bilgi ve Bilgi Teknolojileri Grubu Bilgilendirme Toplantısı, 3 Haziran 2002

2. Mevcut Durum

2.1. T.C. Kimlik Numarası Kavramı

T.C. kimlik numarası, vatandaşların herbirine verilen, içeriğinde bilgi bulunmayan 11 haneli rasgele (random) yöntem ile üretilmiş bir sayıdan oluşan ve kendini tekrarlamadığı gibi her vatandaşın yalnızca tek bir numaraya sahip olması esasına dayanan bir vatandaş tanımlama sistemidir.

2.2. T.C. Kimlik Numarası Kullanımında Görevli Kurum ve Kuruluşlar ile Kimlik Numarası Kullanımında Esas Alınan Yasa, tüzük ve Yönetmelikler

1587 Sayılı Nüfus Kanununa 3080 Sayılı Kanunla eklenen ek-4 madde ile,

"İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü, merkezde nüfus idare sisteminin uygulanmasına geçilen yerlerden başlamak üzere, Türk vatandaşlarına nüfus kütüklerinde bilgi alışverişini kolaylaştırmak ve Kamu Kuruluşlarında tutulan kayıtlar arasında bağ oluşturmaya esas olacak bir numara sistemi geliştirir. Bu numara bütün Kamu Kuruluşlarının kayıtlarında esas alınır"

hükmü getirilmiştir. Bu hüküm çerçevesinde kamu kurum ve kuruluşlarının yapması gerekenler kısmen belirlenirken, kimlik numarası kullanımı konusundaki genel koordinasyonun Nüfus ve

Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü tarafından yapılacağı açık bir ifade ile belirtilmektedir.

Esasen vatandaşların tek bir numara ile tanımlanabilmesi ve bu amaçla bir proje geliştirilmesi fikri çok daha eskilere, 1970'li yılların ilk yarısına rastlar. Daha sonra doğal olarak Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü bünyesinde, çözüme yardımcı olmak amacıyla MERNİS Projesi başlatılmıştır. Zamam zaman çeşitli düzeylerde destek ve hız şansı yakalayan proje bugünlerde ürünlerini vermeye başlamıştır. Projenin öngörülenden uzun sürmesi üzerine çeşitli kurum ve kuruluşların bu yöndeki taleplerini kısmen karşılamak amacıyla Nüfus Cüzdanı Seri-Sıra Numarası kullanımı yoluna gidilmiş, bu durum 1999/34 sayılı genelge ile resmileştirilmiştir.

Diğer yandan, başta Maliye Bakanlığı'nın vergi numarası kullanımı olmak üzere, kurum ve kuruluşların başka çözümler üretme ve kullanıma alma uygulamaları da gelişmiştir.

MERNİS Projesi ile;

- • Doğumundan itibaren vatandaşlara 11 haneli bir T.C. kimlik numarası verilmesi,
- • Yaşadığı süre boyunca devlet ile yaptığı tüm işlerde bu numarayı beyan etmesi, diğer bilgilerinin buna bağlı olarak işlem görmesi,
- • Kişinin ölümünden sonra da yine bu numara ile tanınması ve bilgilerinin elde edilmesi,
- • Kimlik tespitinin hızla yapılabilmesi,
- • İsim benzerlikleri nedeniyle ortaya çıkan sorunların yok edilmesi,

- • Kurum ve kuruluşlar arasında bu numara kullanılarak kolay ve etkin kimlik bilgisi alışverişinin sağlanması,
- • Bu suretle daha hızlı hizmet sunulması

hedeflenmiştir.

Projenin başlangıcında oldukça kısıtlı teknolojik olanakların yanısıra coğrafi unsurların ve nüfus hareketlerinin de etkisi ile çeşitli zorluklar yaşanmıştır. Süreç boyunca MERNİS Projesinde 923 Nüfus Müdürlüğü bünyesinde dönemin kısıtlı olanakları ile oldukça zahmetli ve özverili çalışmalar yürütülerek, elektronik ortamda yaklaşık 123 Milyon kayıt üretilmiş ve yaklaşık 58 milyon vatandaşa T.C. kimlik numarası verilmiştir.

Bugün itibarı ile bakıldığında uzun bir çalışma döneminin ardından projenin ürünlerini vermeye başladığı görülmektedir. Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü, T.C. kimlik numarasının yaygınlaştırılması konusunda çaba harcamakta ve her fırsatı değerlendirmektedir. Sözgelisi bugüne kadar dağıtılan kimlik numaraları dağılımı, yaklaşık değerlerle;

- • Nüfus Cüzdanı verilmesi aracılığı ile 12 milyon,
- • Nüfus Kayıt örneği aracılığı ile 15 milyon,
- • Kurum / Kuruluşlar talepleri ile 21 milyon ve
- • İnternet aracılığı ile 10 milyon

olacak şekilde yaygınlaştırılmıştır. Diğer yandan, ülkedeki tüm nüfus müdürlükleri ile çevrim içi uygulamaların devreye alınması için çalışmalar devam etmektedir. Yakın dönemde planlanan yatırımların tamamlanmasının ve halen TBMM ilgili komisyonlarında bulunan Nüfus Kanunu'nun kabul edilmesinin ardından T.C. kimlik numarası

kullanımının hızla yaygınlaşması beklenmektedir. Bu çerçevede bugün için sayıları 250 civarında olan kurumsal başvuru sayısının daha da artacağı, bu suretle, özlenen daha işlevsel ve daha etkin sistemlerin kurulmasının mümkün olabileceği düşünülmektedir.

2.3. Kamuda T.C. Kimlik Numarası Kullanımında Mevcut Durum

Bugün için kurum ve kuruluşlarda kimlik numarası kullanımının etkin ve yaygın olduğunu söylemek mümkün değildir. Buna bağlı olarak bu anlamda özlenen düzeyde bilgi alışverişinden ve paylaşımından da söz edilememektedir. Dolayısı ile devletin elinde var olan sağlam, güncel ve güvenilir bilgi demetlerinin etkin bir şekilde değerlendirilip paylaşılması yerine, kurum ve kuruluşların herbirinin kendi anlayışlarına uygun şekilde benzer bilgileri toplama, sistemlerinde gereksiz yer ayırma, güncelliği için maliyet üstlenme ve yanlışlıkları sineye çekme gibi bir dizi gereksiz işleri halen yürütmeye devam etmekte oldukları görülmektedir.

Bununla birlikte gelişmelerin umut verici olduğunu da kabul etmek gerekir. Şöyle ki;

- • Ülke genelinde bilişim sektörü yöneticileri bu konudaki duyarlılığın farkında olarak kendi kurumlarında kimlik numarası kullanma bilincini yayabilecek durumdadır.
- • Bilişim teknolojilerindeki gelişmeler özlenen düzeyde bilgi paylaşımı için gerekli sistemleri kolaylıkla sunabilecek düzeydedir.
- • Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü, T.C. kimlik numarası kullanımını teşvik etmekte ve yaygınlaştırılması için her yönde çaba harcamaktadır.

- • Halen TBMM ilgili komisyonlarında beklemede olan Nüfus Kanunu'nun kabul edilmesiyle birlikte bu konuda topyekun çözümlere de bir işaret verilmiş olacaktır.
- • T.C. kimlik numarası ile işlem yapmak için şimdiden çok sayıda kurum ve kuruluşun niyetli ve istekli olduğu bilinmektedir.

T.C. kimlik numarası kullanımında kendi başına yol alma gayreti içerisinde olan kurum ve kuruluş sayısı da azımsanmayacak boyutlardadır. Yapılan araştırmalarda aşağıda sunulan saptamalara ulaşılmıştır.

- a. a. ASAL'da askerlik çağındaki yaklaşık 13 milyon yükümlünün kaydı vardır ve bu bilgilere erişimde mevcut kayıtlardan üretilen bir anahtar kullanılmaktadır. Belli bir tarihten itibaren, askerlik çağına yeni giren kişilere ilişkin bilgilerin Nüfus Müdürlüklerinden elektronik ortamda alınması için gerekli çalışmalar başlatılmak üzeredir. T.C. kimlik numarası kullanımının bu işlemlere hız ve güvenilirlik kazandıracağına inanılmaktadır. Bu suretle yükümlülüğünü yerine getirenlerin kayıtları da daha sağlıklı olarak izlenebilecek, yoklama kaçağı ve bakaya gibi yükümlülerin takibi ile sabıkalıların sorgulanmasında T.C. kimlik numarası kullanımı hatasız ve daha hızlı işlem yapma olanakları sağlayacaktır.
- b. b. Türkiye Kızılay Derneği, özellikle kan vermesi sakıncalı hastalık taşıyan kişilerle ilgili Kızılay Kan Merkezleri Otomasyon Ağı uygulamalarında ve karşılıksız verilen Kızılay Bursu Takip Projesinde T.C. kimlik numarasının kullanımını çok önemli ve gerekli bulmaktadır. Sistemlerinde düzenlemelere başlamadan önce Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü ile ortak çalışma planları üzerinde durmaktadırlar.

- c. c. Dış Ticaret Müsteşarlığı'nda uzun yıllardır kullanılmakta olan ihracat ve ithalat belge numarası yerine 1996 yılından itibaren değişikliğe gidilmiş, kişiler ve firmalar için vergi numarası kullanılmaya başlanmıştır. Bu bilgiler üç aylık dönemlerde güncellenmektedir. T.C. kimlik numarasının yaygın olarak kullanılmaya başlanması ile birlikte Dış Ticaret Müsteşarlığı sistemleri üzerinde hızla dönüşüm yapılması mümkün olabilecektir.
- d. d. Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesindeki projelerde herhangi bir anahtar bilgi kullanılmamakta, kişilerin bilgilerine erişilmesi gerektiğinde belirli kimlik bilgileri değerlendirilmektedir. Bu yaklaşım zaman içerisinde hız ve performans sorunlarına yol açabilecektir. Bunun farkında olan yetkililer, T.C. kimlik numarasının kullanılması ile daha etkin sistemlerin kurulacağına inanmaktadır.
- e. e. ÖSYM, yaptığı çalışmalar çerçevesinde çok sayıda kişinin kimlik bilgilerine ulaşma ihtiyacı duyan bir kurumdur. T.C. kimlik numarası kullanımının önemini çok iyi kavramış olan kurum, 2002 yılından itibaren yapacağı tüm sınavlarda ve diğer işlemlerde T.C. kimlik numarasını kullanmayı karara bağlamıştır.
- f. f. VEDOP - Vergi Dairesi Tam Otomasyon Projesi, 1998 yılında başlatılmış ve bugün itibarı ile 22 il merkezindeki 153 vergi dairesinde yaklaşık 24.500.000 mükellefe tek vergi numarası vermek suretiyle uygulama yaygınlaştırılmıştır. Gelirler Genel Müdürlüğü yetkilileri, sistemlerinin devreye girdiği dönemlerde kimlik numarası olanağının henüz mevcut olmayışının, vergi numarası uygulamasında yaygınlaşmanın temel nedenlerinden biri olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte, şimdiden,

kullanılmakta olan çeşitli formlarda ve VEDOP veri tabanlarında T.C. kimlik numarası için bir alan ayrılmıştır. MERNİS projesinin tüm unsurları ile tamamlanması ve kullanımının yaygınlaştırılması ile birlikte, VEDOP sistemlerinin de gerekli altyapıyı sunabiliyor olmasından hareketle, süratle uyum sağlanabilecek ve kimlik numarası kullanımına geçilebilecektir.

- g. g. Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü'nde adli sicil veri tabanlarında kayıtlı yaklaşık 6.5 milyon sabıkalıya ilişkin 11 milyon civarındaki kayıda erişebilmek için kimlik bilgilerinden türetilen 11 karakter uzunluğunda bir anahtar kullanılmaktadır. Ülke genelinde 159 yerleşkede kurulu yaklaşık 400 uçtan yapılan sorgulamalarda, özellikle Türkçe karakter kullanılması üzerine çeşitli sorunlar yaşanmaktadır. T.C. kimlik numarası kullanımına ve MERNİS ile gerçek zamanlı bağlantı kurulmasına acilen ihtiyaç duyulmaktadır.
- h. h. Başbakanlık Personel Bilgi Sisteminde T.C. kimlik numarası kullanılması son derece gerekli ve önemli bir unsur olarak görülmektedir.

Tüm bu ve benzer yaklaşımların yanısıra, çeşitli kurum ve kuruluşlarca kendi bünyelerindeki uygulamalara dahil etmek üzere kimlik numarası talep edilmiş ve bu talepleri Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü tarafından kısa zamanda karşılanmıştır.

Bu kurumlar arasında;

- • Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği,
- • Anayasa Mahkemesi,
- • Başbakanlık,

- • Genel Kurmay Başkanlığı,
- • Milli Savunma Bakanlığı,
- • Sayıştay Başkanlığı,
- • Danıştay,
- • Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı,
- • Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı,
- • Ulaştırma Bakanlığı,
- • Jandarma Genel Komutanlığı,
- • Emniyet Genel Müdürlüğü

yer almaktadır. Özellikle Cumhurbaşkanlığı'nın konuya ilgisi ve tüm personelinin sicil numaralarının T.C. kimlik numarası ile değiştirilerek yeni kimlik kartlarının dağıtılmaya başlanması önemli ve örnek olması açısından dikkat çekicidir.

3. T.C. Kimlik Numarası Kullanımında Kurumlararası İşbirliği

2000'li yılların Türkiye'sinde pek çok kurum ve kuruluş kimlik numarası kullanmanın gerekliliğine inanmakta ve hatta ihtiyaç duymaktadır. Devletin kurumları veya diğer kuruluşlar tarafından vatandaşlara sunulacak olan hizmetlerde, kullanılacak sistemlerin etkinliği ve verimliliği ile birlikte, vatandaş memnuniyeti açısından da, her vatandaşın kimlik numarasına sahip olmasının ve çok iyi bir düzenleme ile kimlik bilgilerinin paylaşılmasının önemi ve gerekliliği tüm kesimlerce kabul edilmektedir.

Kimlik numarasının kullanılmasında ve kullanımının yaygınlaştırılmasında, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğüne önemli görevler düşmektedir. Yasal görevlerle birlikte, uzun ve zahmetli çabaların ardından başarı çizgisine taşıdıkları sistemin etkin ve gerektiği gibi kullanılabilmesi, bu Genel Müdürlüğün bilgi paylaşımı çalışmalarında da aktif olarak görev alması ve koordinasyona doğrudan katılması ile ancak mümkün olabilecektir. Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü, derlediği, güncelleştirdiği ve belirli bir düzen içerisinde paylaşımına sunacağı kimlik bilgileri açısından aşağıdaki hususları daima göz önünde bulundurma sorumluluğuna da sahiptir.

- a. a. Sistemler açısından; gerekli bilişim altyapılarını kurup hazır tutarak vatandaşların ve kurumların taleplerini bekletmeden, çevrim içi yaklaşımlarla ve süratle karşılayabilmelidir.
- b. b. Bilgiler açısından; yetkilendirme stratejilerini çok iyi belirleyip ilgililere bildirmeli, yetkiler çerçevesinde yalnızca gerekli ve yeterli bilgileri paylaşımına açmalı, kısaca, bilginin mahremiyetini korumalıdır.

T.C. kimlik numarası kullanımında işbirliği yapması gereken diğer kurum ve kuruluşları yazmak ise çok uzun bir liste oluşturmak anlamına gelmektedir. Bunun yerine genel bir yaklaşım sergileyerek görev alanları ve sektörler temelinde konuyu ele almak daha uygun ve toparlayıcı olabilecektir. Sözü edilen iş alanlarında veya sektörlerde faaliyet göstermekte olan kurum ve kuruluşların tamamı, çalışmalardan etkileneceğinin ve koordinasyona katılmaları gerektiğinin farkında olmak durumundadırlar.

Bu alanlar;

- • Genel Güvenlik Alanı,
- • Askere Alma ve Takip Alanı,
- • Sağlık Sektörü,
- • Maliye ve Finans Sektörü,
- • Eğitim Sektörü,
- • Sosyal Güvenlik Sektörü,
- • Planlama ve Yatırımların Yönlendirilmesi,
- • Üretim Sektörü,
- • Adalet Sistemi ve Hukuk Sektörü,
- • Genel ve Yerel Yönetim Alanları,
- • Haberleşme Sektörü,
- • Nüfus Hareketleri ve Değişimleri,
- • Seçim Sistemleri,
- • Mülkiyet Yönetim Alanı.

Şeklinde sıralanabilmektedir. Bu listenin daha da ayrıntılandırılacağına ve uzayacağına kuşku yoktur.

Tüm bu iş alanları ve sektörlerde görev yapan kurum ve kuruluşların, eDevlet Yapılanması sürecinde ve beklentiler ışığında, etkin bir paylaşım ve kullanım için çok iyi koordine edilmeleri, daha fazla gecikme olmadan çalışmalara başlamaları ve Ülke Üst Yönetiminden de gerekli desteği görmeleri bir zorunluluk halini almıştır.

Bununla birlikte, kurum ve kuruluşların genel bir koordinasyon yapılacağı düşüncesi ile beklemeye devam etmeleri de doğru bir

yaklaşım olmayacaktır. Kaybedilen zamanların hızla telafi edilebilmesi açısından, kurum ve kuruluşların şimdiden bazı çalışmalara başlamaları, bilincin yayılmasını sağlamaları, bilgi sistemlerinde ve veri tabanlarında gerekli düzenlemeleri yapmaları önemlidir. Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü'nün bu konuda her türlü yardımı yapmaya hazır olduğunu beyan ettiği bilinmektedir.

4. Sonuç ve Öneriler

MERNİS Projesine başlarken ortaya konan ve zaman içerisinde zenginleşen hedeflerin büyük bir kısmına ulaşıldığı ve projenin yüzde 90'lar oranında tamamlanmış bulunduğu anlaşılmaktadır. Nüfus Müdürlüklerinin tamamından çevrim içi erişimlerin sağlanması ve sistemin altyapısının kısmen güçlendirilmesinin ardından, proje öngörülen haliyle tamamlanmış olacaktır. Bu proje, ülkenin en büyük projelerinden biri olma ve eDevlet'in vatandaşlık kimlik bilgisi anlamında temel alt yapısını oluşturma özelliğini de taşımaktadır.

Bugün için ülke adına MERNİS Projesinin kazanımlarını değerlendirme zamanı gelmiştir. Gerek bilişim sektöründe çalışanların gerekse yönetim kademelerinde görev alanların, çok büyük oranda görüş birliği içerisinde bulunması bu anlamda bir avantajdır. Ortaya çıkan olumlu ve iyimser havayı iyi değerlendirerek özlenen yapıları kurmak için bir an önce çalışmaya başlanmalıdır.

Bunların yanısıra;

- a. a. Her vatandaşın kendi kimlik numarasına sahip olması, çeşitli yöntemler kullanılarak mutlaka sağlanmalıdır.

- b. b. Ülkemizde turistik amaçlar dışında çeşitli nedenlerle sürekli kalmak durumunda olan yabancılara da kimlik numarası verilmelidir. Bu yolla, başta vergi uygulamaları olmak üzere, kurum ve kuruluşların alternatif anahtar arayışları ve kullanımları da sona ermelidir.
- c. c. Kurum ve kuruluşlar teşvik edilmeli, gerekmesi halinde genellgelerle yönlendirilmelidir.
- d. d. Çeşitli yöntemler kullanılarak vatandaşların bilinçlendirilmesi sağlanmalıdır.
- e. e. Yasal yönden bir dizi çalışma yapılarak, konu bağlamındaki her türlü yasa, yönetmelik ve tüzükler tek elden incelenmeli, revize edilmeli ve T.C. kimlik numarası odaklı olarak yenilenmelidir.

